

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selontekoluonnos ja siinä esitetyt visiot, tavoitteet ja toimenpiteet ovat pääpiirteissään oikeansuuntaisia. Luonnos tarjoaa hyvän lähtökohdan selonteon jatkovalmistelulle.

MLL tuo esiin, että selonteossa voisi vahvemmin korostaa, että hyvinvointi ja oppiminen kulkevat käsi kädessä. Koulut ja oppilaitokset eivät ole vain oppimisen foorumeita vaan keskeisiä lasten ja nuorten kasvuympäristöjä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen paikkoja. Varhaiskasvatus, koulut ja oppilaitokset sekä vapaa-ajan palvelut ovat perheen jälkeen tärkeimmät lasten ja nuorten kasvuympäristöt.

Lapsi ja nuori tulee nähdä kokonaisena ihmisenä. Lapsen ja nuoren hyvinvointi vaikuttaa oppimiseen ja oppiminen hyvinvointiin. Lasten ja nuorten oppimisessa korostuu vuorovaikutuksellisuus ja yhteisöllisyys. Koulu- ja oppilaitosympäristön emotionaalisen turvallisuuden merkitystä, kuten kiusaamisen, väkivallan ja yksinäisyyden ehkäisemistä tulisi tuoda vahvasti esille selonteossa.

Lasten ja nuorten hyvinvointia tukee turvallinen opiskeluympäristö, hyvät vertais- ja aikuissuhteet koulussa ja myönteiset oppimiskokemukset. Tarpeen mukainen pedagoginen tuki ja opiskeluhoollon tuki edistävät ja turvaavat niin oppimista kuin hyvinvointia. Jotta lasten ja nuorten hyvinvointi, oppimistulokset ja koulutuksellinen tasa-arvo kehittyvät suotuisaan suuntaan, tarvitaan nykyistä vahvempaa panostusta oppimisen tukeen ja opiskeluhooltoon sekä riittävään oppilaanohjaukseen. Tämän lisäksi on turvattava tarpeen mukaiset sosiaali- ja terveystalvet lapsille ja nuorille, kuten mielenterveyspalvelut ja vammaispalvelut. Tämä kokonaisuus tulisi tuoda esille selonteossa.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten ennakko- ja seuranta-arviointi tulisi kirjata laaja-alaisesti selontekoon niin, että varmistetaan vaikutusten arviointi kaikessa varhaiskasvatusta ja koulutusta

koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Tätä tukee lapsen ja nuoren edun ensisijaisuuden kirjaaminen koulutusta koskevaan lainsäädäntöön. Varhaiskasvatuslakiinhan lapsen edun ensisijaisuus on jo kirjattu.

Sivulla 11 todetaan: ”Opintopolulla eteneminen ja oppimistulokset eivät riipu sukupuolesta, perhe- tai kulttuuritaustasta tai asuinpaikasta.” Tähän olisi hyvä lisätä kulttuuritaustan lisäksi kielitausta, esim. näin: ”...eivät riipu sukupuolesta, perhe- tai KIELI- JA kulttuuritaustasta tai asuinpaikasta.” Oman äidinkielen oppimisen tukeminen edistää kaikkea muutakin oppimista.

Sivulla 11 todetaan: ”Varhaiskasvatus, laadukas koulutus ja osaamisen kehittäminen järjestetään molemmilla kansalliskielillä koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa lisäävällä, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla.” Tähän olisi hyvä lisätä myös lasten muiden äidinkielen opetus niin saamen kielten kuin lasten muidenkin omien kielten osalta.

Koronakriisin aikana on syntynyt lasten ja nuorten oppimis- ja hyvinvointivajeita, joita on paikattava vielä pitkään. Tämä edellyttää mm. riittävää resursointia oppimisen ja opiskeluhuollon tukeen. Ks. myös Lapset, nuoret ja koronakriisi - Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2.

Selonteossa tuodaan perustellusti esille lasten, nuorten ja koko väestön sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen (s. 6). Koulutuspoliittinen selonteko onkin tärkeä sivistyksellisten perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen väline. Selonteossa on otettava huomioon Suomen saamat suositukset ihmisoikeuksien valvontaelimiltä. Lasten ja nuorten sivistyksellisiin oikeuksiin liittyvät mm. seuraavat Suomelle annetut suositukset, jotka on syytä ottaa huomioon selonteossa (Esa Iivonen, Kirsi Pollari: Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20, s. 94)

- Varhaiskasvatukseen osallistumisen kannustaminen (YK:n lapsen oikeuksien komitea)
- Varhaiskasvatuksen laadun parantaminen mm. riittävällä henkilöstön määrällä, ryhmien kokoja rajoittamalla ja hoitosuhteiden jatkuvuuden turvaamisella (YK:n lapsen oikeuksien komitea)
- Kiusaamisen torjunnan vahvistaminen kouluissa (YK:n lapsen oikeuksien komitea ja YK:n TSS-komitea)
- Riittävät oppilas- ja opiskelijahuoltopalvelut, kuten psykologipalvelut (lapsen oikeuksien komitea)
- Laitoksiin sijoitettujen lasten pääsy yleisopetukseen (lapsen oikeuksien komitea)
- Maahanmuuttajataustaisten ja romanilasten koulutus romanilasten koulutukseen osallistamisen osalta (TSS-komitea ja YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea)
- Lasten huonon kouluviihtyvyyden syiden selvittäminen ja huomion kiinnittäminen lasten hyvinvointiin koulussa (lapsen oikeuksien komitea)

- Opettajien osaamisen lisääminen eri kulttuureista, vähemmistöjen oikeuksien sisällyttäminen opettajien koulutukseen ja koulujen opetussuunnitelmaan (lapsen oikeuksien komitea ja rotusyrjinnän vastainen komitea)
- Opettajien valmiuksien parantaminen opettaa vammaisia lapsia ja lapsia, joilla on erityistarpeita (lapsen oikeuksien komitea)
- Opettajien ja lasten kanssa työskentelevien valmiuksien lisääminen tunnistaa väkivaltaa, erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiryhmiin kohdistuvaa (EN:n GREVIO-asiantuntijaryhmä)
- Koulupudokkuuden ehkäiseminen (lapsen oikeuksien komitea ja TSS-komitea)
- Sukupuolistereotyyppien poistaminen koulutuksen alalla (YK:n naisten syrjinnän vastainen komitea)
- Lasten terveiden elämäntapojen ja kulutustottumusten edistäminen (lapsen oikeuksien komitea)
- Pääsy inklusiiviseen opetukseen kaikille lapsille (TSS-komitea).

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa tuodaan hyvin esille kasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen merkitys hyvinvoinnille. Olisi hyvä tuoda esille myös toisin päin eli hyvinvointi edistää näitä ja hyvinvointivajeet haittaavat niitä, esimerkiksi aiheuttaen koulupudokkuutta. Esimerkiksi vision tavoitetta siitä, että koko nuorten ikäluokka suorittaa toisen asteen tutkinnon, ei toteudu, jollei nuorten hyvinvoinnin tukeen panosteta ja tarjota riittävää ja vaikuttavaa apua mm. mielenterveyden ongelmiin. Lapsilla ja nuorilla on monenlaisia oppimiseen vaikuttavia tilapäisiä tai pitkäaikaisia tuen tarpeita. On tärkeää panostaa tuen tarpeiden tunnistamiseen, jotta oikeaa apua saadaan nopeasti, joskus opiskelurutiineja yksilöllistämällä, ongelmaketjujen pysäyttämiseksi.

Kaikilla kouluasteilla on mahdollista opiskella terveellisissä, turvallisissa ja pedagogisesti toimivissa koulutiloissa.

s. 11: Virkkeeseen tulee lisätä sosiaalinen kestävyys, sillä eriarvoisuuden ja hyvinvointierojen perusta muodostuu jo lapsuudessa ja nuoruudessa: Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus järjestetään koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa lisäävällä, SOSIAALISESTI, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla kaikkialla Suomessa.

s. 11: ”Lasten ja nuorten tuki- ja hyvinvointipalvelut toimivat ennaltaehkäisevästi ja reagoivat nopeasti nouseviin tarpeisiin” -virkettä voisi muokata muotoon: Lasten ja nuorten tuki- ja

hyvinvointipalvelut toimivat ennaltaehkäisevästi, VASTAAVAT LASTEN JA NUORTEN YKSILÖLLISIÄ JA YHTEISÖLLISIÄ TARPEITA SEKÄ reagoivat nopeasti nouseviin tarpeisiin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Lukua selkeyttäisi, että siinä olisi omat tavoitteet sekä varhaiskasvatukselle että oppilas- ja opiskelijahuollolle ja näiden tavoitteiden alla niitä koskevat toimenpiteet. Erityisesti oppilas- ja opiskelijahuolto jää luvussa aivan liian vähäiselle käsittelylle.

s. 19: Selontekoluonnoksessa ehdotetaan uudistettavaksi varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuslainsäädäntö kokonaisuudessaan. On hyvä, että uudistuksen tavoitteeksi on asetettu mahdollisuus nykyistä paremmin seurata, ohjata ja koordinoita lasten oikeuksien ja palveluiden yhdenvertaista ja laadukasta toteutumista. Samassa yhteydessä on vahvistettava myös koulutuksen viranomaisvalvontaa ja oppilaiden ja heidän huoltajiensa mahdollisuuksia tehdä kanteluita kohtaamistaan oikeudenloukkauksista, kuten tilanteista, joissa kiusaamiseen ei ole puututtu tai että se jatkuu puuttumisesta huolimatta. Uudistuksessa lapsen edun ensisijaisuus on kirjattava myös esi- ja perusopetusta koskevaan lainsäädäntöön. Nyt lapsen edun ensisijaisuus on kirjattu vain varhaiskasvatustalakiin: ”Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.”

s. 19-20: Väestökehitys on Suomessa eri kunnissa ja alueilla hyvin eriytynyttä, joten kuntien erilaisten olosuhteiden huomioon ottaminen rahoitusjärjestelmässä on perusteltua. Rahoituksen painopisteen siirtäminen perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustus on myös perusteltua, kuten myös positiivisen erityiskohtelun rahoituksen vakiinnuttaminen eriarvoisuuden kaventamiseksi. Luonnokseen kirjattu maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oppimisedellytysten turvaaminen on myös yksi olennainen kehittämiskohde, koska maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oppimistulokset ovat keskimääräistä heikkommat.

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen järjestämisen laatutavoitteet ovat kannatettavat. Myös lasten tukemiselle varhaiskasvatustalveluiden ja muiden palveluiden yhteistyönä sekä oppilas- ja opiskelijahuollolle tulisi laatia laatutavoitteet. Keskeisimmät laatua koskevat tekijät on kirjattava lakiin. Laatutavoitteet ovat lakia täydentäviä.

s. 21: Näille kokonaisuuksille olisi hyvä olla omat tavoitekohdat 1) varhaiskasvatukselle, 2) lasten ja nuorten hyvinvoinnille ja oppilashuollolle sekä 3) oppimistulosten parantamiselle ja oppimiseröjen kaventamiselle. Nyt nämä kaikki ovat saman tavoitteen alla. Opiskeluhoolto jää aivan liian pieneen rooliin luonnoksessa esi- ja perusopetusta koskevassa luvussa. Opiskeluhoollon osalta tulisi olla tavoite, jonka mukaan sen saatavuus ja laatu turvataan koko maassa. Toimenpiteissä tulisi olla sitovien henkilöstömitoitusten asettaminen oppilas- ja opiskelijahuollon henkilöstölle. Ilman sitä opiskeluhoollon riittävä ja yhdenvertainen saatavuus ei toteudu. Lisäksi selonteossa olisi hyvä mainita koulun nuorisotyön kehittäminen. Koulun nuorisotyötä tulee kehittää niin, että oppilaat saavat koulupäivän aikana nykyistä enemmän aikuisten tukea kouluilmapiiriin liittyvissä asioissa.

Varhaiskasvatuksessa tulee mahdollisimman pian ottaa käyttöön esi- ja perusopetuksen kolmiportaista tukea vastaava malli. Tästä olisi hyvä olla kirjaus selonteossa.

Selontekoon tulisi kirjata myös koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta sekä koulun kerhotoiminta. Toimenpiteenä: Turvataan aamu- ja iltapäivätoiminnan saatavuus kaikille toimintaa tarvitseville 1.- ja 2.-vuosiluokan oppilaille sekä turvataan kaikille perusopetuksen oppilaille mahdollisuus osallistua koulun kerhotoimintaan (kerhotoiminnan osalta voi olla myös viittaus ns. Suomen malliin).

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

s. 24-25: Toimenpiteissä käytetään harhaanjohtavaa ja virheellistä käsitettä ”positiivinen diskriminaatio” oikein käsitteen ”positiivinen erityiskohtelu” sijaan.

On hyvä, että toiseen asteen koulutuksen osalta on kirjattu opiskelijoiden tarpeisiin vastaavien opiskeluhuoltopalveluiden turvaaminen. Oppimisen etenemisen ja oppimistulosten paremman seurannan ja oppimisen vaikeuksien havaitsemisen ja niihin nopeasti puuttumisen lisäksi tulisi vahvemmin kirjata opiskelijan tarpeisiin vastaavan tuen tarjoaminen.

s. 26-27: Luvussa korostetaan vahvasti digitaalisia sovelluksia ja oppimisympäristöjä. Tämä ei saa kuitenkaan johtaa sosiaalisen vuorovaikutuksen syrjäytymiseen toisen asteen koulutuksessa.

s. 27-28: Oppimisympäristöjen digitalisoinnin ja digitaalisten oppimiskäytäntöjen rinnalla olisi hyvä korostaa oppilaitosyhteisön ja yhteisöllisen tuen merkitystä. Koulutuksen saavutettavuudesta huolehtiminen on erittäin tärkeää. Tätä tukee luonnoksessa esitetty kirjaus siitä, että väestöä voimakkaasti menettävillä alueilla lukio- ja ammatillista koulutusta järjestetään useimmiten samoissa järjestäjäorganisaatioissa.

Toisen asteen opinnoissa tulee panostaa myös opinto-ohjaukseen, jotta nuoret saavat tarvitsemaansa tukea ainevalintoihin, opintojen suorittamiseen loppuun asti ja mieluisten jatko-opintojen löytämiseen. Toisen asteen koulutuksen saatavuudessa on tärkeää pyrkiä siihen, että nuoret pystyisivät suorittamaan oppivelvollisuutensa ilman, että se edellyttää lapsuudenkodista pois muuttamista. Haja-asutusalueilla asuvien nuorten opiskelumahdollisuuksien kartoittaminen on tärkeää.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Koulutuksessa on kiinnitettävä huomioita opiskelijoiden uupumuksen ehkäisemiseen. Oppimisen tukeen on kiinnitettävä huomiota osana uudistuksia. Korkeakouluopinnoissa tulee panostaa opinto-ohjaukseen sekä opiskelijahuollon riittävään tukeen uupumuksen ehkäisemiseksi ja mielenterveyden vahvistamiseksi. Opiskelijoita tulee kuulla opetusmenetelmien, tutkintovaatimusten ja opintososiaalisen tuen kehittämisessä.

Opintotuen tulee mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu riippumatta opiskelijan sosioekonomisesta taustasta tai asuinpaikkakunnasta.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen tulee sisällyttää koulutusta lapsen oikeuksista. Ks. myös ihmisoikeusvalvontaelinten suosituksien koskien henkilöstön koulutusta lausunnon kohdassa Yleiset selontekoa koskevat kommentit.

Oppilas- ja opiskelijahuollon riittävän ja yhdenvertaisen saatavuuden turvaamiseksi opiskeluhuollon henkilöstömitoituksesta tulee säätää laissa.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

s. 48: On huolehdittava siitä, että perheen vähävaraisuus ei muodostu esteeksi lapsen osallistumiselle taiteen perusopetukseen. Koulupäivän yhteydessä tapahtuvan harrastamisen (ns. Suomen malli) edistäminen Suomen mallin mukaisesti on tärkeää ja tähän on osoitettava rahoitus.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Opintotuella on keskeinen merkitys yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien turvaamisessa. Se on myös tärkeä keino tavoitteena olevan koulutustason nostamisen saavuttamisessa. Riittävän toimeentulon varmistaminen tukee opiskelijoiden hyvinvointia ja opintojen loppuun saattamista, kun taas jatkuva taloudellinen huoli on raskasta ja vaikeuttaa opintojen etenemistä. Opiskelun ja perheen yhteensovittamista tulee parantaa nostamalla perheellisten opiskelijoiden opintotukea.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Kuten muihinkin 3 luvun alalukuihin, myös tähän lukuun tulee sisällyttää tavoite ja toimenpiteet.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Luvussa tulisi käsitellä yhtenä kokonaisuutena hyvinvoinnin merkitystä ja suhdetta koulutukseen. Hyvinvoinnin perusta muodostuu lapsuudessa ja nuoruudessa. Hyvinvoinnin ongelmat, kuten mielenterveyden häiriöt ovat merkittävä tekijä koulupolun katkeamisessa. Koulutuksen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistyön järjestämisen merkitys korostuu entisestään, kun sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille.

livonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry